

Umění

Úvod do uměnovědných studií

Velké opakování / 1

Estetická funkce je pojem vytvořený a rozpracovaný _____, členem Pražského _____ kroužku.

Estetická funkce je _____ mezi předmětem nebo jevem a jeho vnímatelem, který má určité specifické vlastnosti.

Mezi tyto vlastnosti patří především schopnost upoutat pozornost (tzv. _____) a to prostřednictvím vyvolávání pocitu _____ a dále schopnost _____ funkce jiné (tzv. autonomie).

Mezi základní charakteristiku estetické funkce patří její společenská (i časová a místní) _____. Toto pojetí estetické funkce (a normy a hodnoty) je tak možné charakterizovat jako _____.

lingvistický

bez zájmu/bez účelu

libost

libost

Jan Mukařovský

autonomie

kompenzovat

proměnlivost

soud

vztah (relace)

příjemno

dobro

izolace

forma

hra

sociologický

Velké opakování /2

Estetickým vnímáním a tvorbou estetických ___ se zabýval Immanuel Kant ve svém díle Kritika ___ (doplňte sami).

Krásno, které zakoušíme jako pocit ___ odlišoval od vnímání ___, vázaného na smyslové počitky a vnímání ___, vázaného na etické rozhodování.

Estetické vnímání charakterizuje jako ___, které se netýká věci samotné (jejího obsahu) ale pouze její ___ (tzv. vnitřní samoučelnost). Ve svém díle tak ukázal, že estetické vnímání je ___ lidskou mohutností.

lingvistický

bez zájmu/bez účelu

libost

libost

Jan Mukařovský

autonomie

kompenzovat

proměnlivost

soud

vztah (relace)

příjemno

dobro

izolace

forma

hra

sociologický

Velké opakování /3

Fridrich Schiller uvažoval o umění a o světě krásna, jako o prostoru svobodné ____, ve kterém může člověk realizovat svobodnou tvorbu, rozhodování i organizování společenských vztahů, i když mu vnější (politické) podmínky takový prostor pro svobodu nenabízejí.

lingvistický
bez zájmu/bez účelu
libost
libost
Jan Mukařovský
autonomie
kompenzovat
proměnlivost
soud
vztah (relace)
příjemno
dobro
izolace
forma
hra
sociologický

Umění – variabilita pojmu

- ▶ τεχνη [techné] (řec.)
  - ▶ Ars (lat.) – arte – the art – l'arte
  - ▶ Die Kunst, sztuka (pol.)
-
- ▶ 1. zručnost, dovednost, řemeslo
  - ▶ 2. krásné umění, „Umění“

Definice umění

- ▶ umění jako **soubor** uměleckých **děl**
(Volek: Základy obecné teorie umění, 1968: 25)
- ▶ jednota **činností a výtvorů**, jež nabývají v konkrétním historickém a společenském kontextu dominantní estetické funkce
(Chvatík: Strukturální estetika, 2001: 90)
- ▶ umění jako **společenská instituce**, zahrnující díla, aktéry i aktivity

Pojem umění (a kýče)

- ▶ **Deskriptivní pojem** – definice typu „umění je to, co lidé (určitá skupina v určitém čase) za umění považují“
- ▶ **Hodnotový pojem** – působí apelativně či dokonce imperativně, normativní charakter – výraz ideálů
  - ▶ pro mnohé znamená „špatné umění“ nepodařené umění a tedy žádné umění
  - ▶ protějškem kýč, podvod
- ▶ **Kýč** (T. Kulka, Umění a kýč, 1994)
  - ▶ 1. Zobrazení objektů a témat, které se obecně považují za krásné
  - ▶ 2. Snadná identifikovatelnost
  - ▶ 3. Substantivně neobohacují subjektivní asociace

Historická a společenská proměnlivost pojmu umění

- ▶ možnost ztráty charakteru „krásného umění“ u určité oblasti (např. řečnictví)
- ▶ opačný „vzestup“ do sféry umění – fotografie, populární hudba

Umělecká funkce

▶ Umění

- ▶ Jan Mukařovský: Umění, in: Studie I., Brno 2000, s. 185-207
- ▶ převaha estetické funkce, autonomní znak
- ▶ „průhlednost“ estetické funkce, jež dovoluje vystoupit některým mimoestetickým funkcím
- ▶ optimální je podle Mukařovského polární napětí „mezi převahou funkce estetické a oné z mimoestetických funkcí, která se v daném díle uplatňuje nejintenzivněji“
- ▶ přesuny v sestavě funkcí během existence díla – přesun dominantní funkce

Mimoestetické funkce

- ▶ Architektura: estetická vs. praktická funkce
- ▶ Literatura: estetická vs. sdělovací funkce
- ▶ Tanec: estetická vs. pohyb – hygiena / vs. náboženská funkce
- ▶ Malířství a sochařství: estetická vs. sdělovací funkce
- ▶ ...někdy EF druhotná – mapa, plakát, apod.

Přechody mezi umění

- ▶ J. Volek rozlišuje přechody:
  - ▶ Extenzivní – postupné
    - ▶ tzv. přechod do mimo-umění
    - ▶ postupná ztráta estetické či umělecké funkce vyvážena nárůstem funkce jiné
  - ▶ Intenzivní – skokové
    - ▶ tzv. přechod do ne-umění
    - ▶ ztráta estetické funkce není vyvážena nárůstem funkce jiné (přechod do ne-umění)

Hodnota umění (viz také Umělecká kritika)

- ▶ Krása
- ▶ Být o něčem
- ▶ Pravdivost
- ▶ Emocionalita
- ▶ Pokrokovost
- ▶ ...

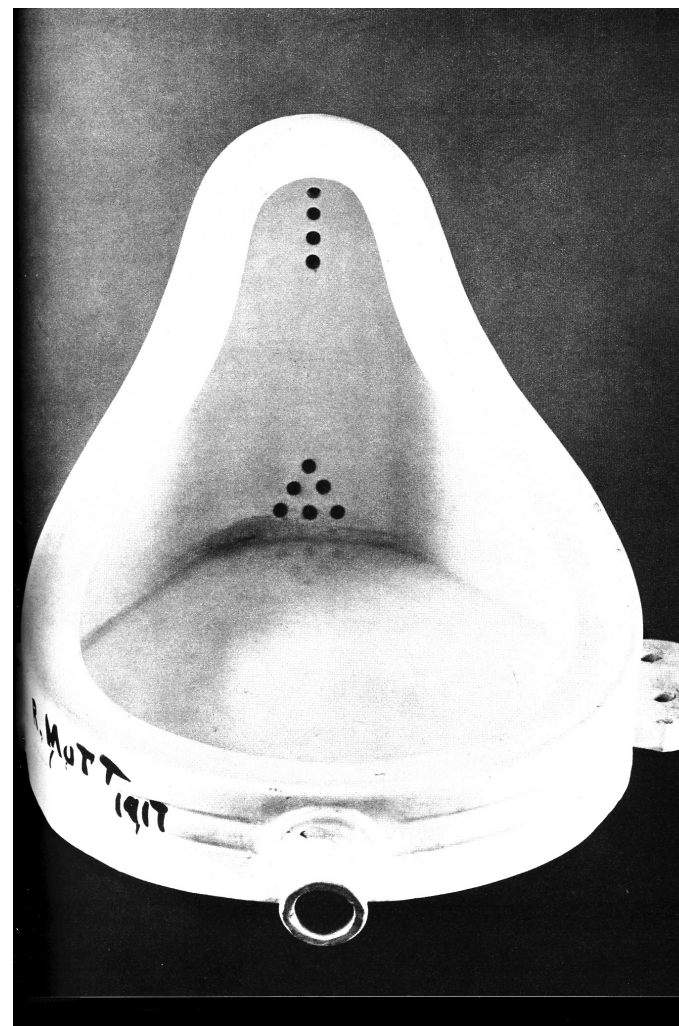
Krása

Být o něčem

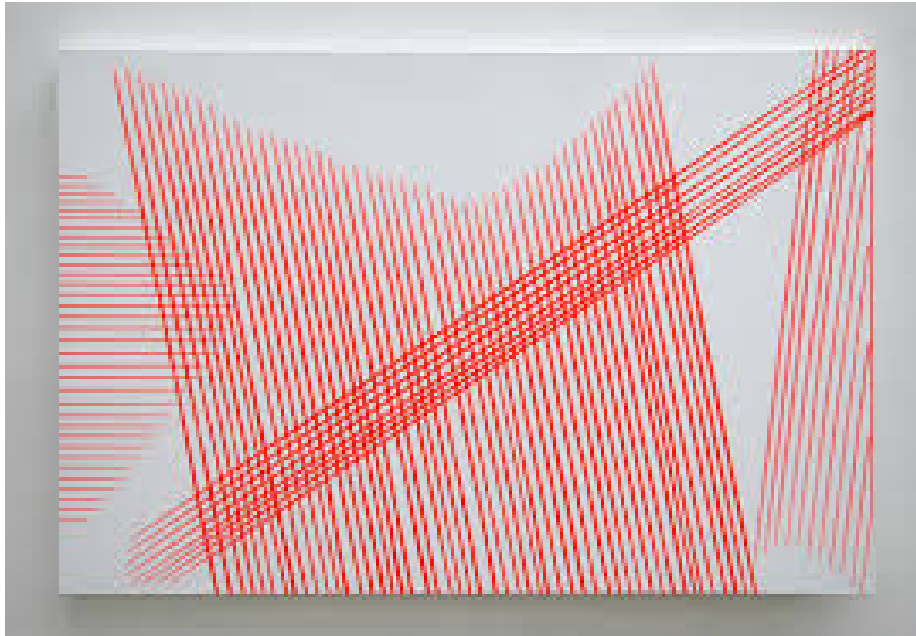

Pravdivost

Emocionalita

Pokrovovost

Hodnota umění

▶ Esteticismus

- ▶ Hodnota díla je dána (nezaujatou) libostí, které dílo přináší.

▶ Expresivismus

- ▶ Hodnota díla spočívá v tom, že vyjadřuje emoce a vyvolává je.

▶ Kognitivismus

- ▶ Hodnota díla je v tom, že je zdrojem poznání.

Tři velké otázky

- ▶ Vztah umění a poznání
- ▶ Vztah umění a morálky
- ▶ Vztah umění a společnosti → sociologie umění

Umění a poznání

- ▶ pokusy o definici specifčnosti umění na základě vztahu ke skutečnosti
- ▶ zdůraznění kognitivní funkce umění

- ▶ Polarita:
  - ▶ zobrazení, nápodoba (mimeze) přírody
  - ▶ imaginace a nezávislost na realitě

Umění a poznání (z historie vztahu)

- ▶ Platon

- ▶ dvojí mimesis

- ▶ Křesťanský středověk

- ▶ od ďáblova díla k nástroji poznávání Boha

- ▶ Kant

- ▶ estetická autonomie

Umění a poznání

- ▶ F. Schiller – H-G. Gadamer: svobodná hra
- ▶ L. N. Tolstoj – úkolem umění je sdělovat hodnoty a morálku
- ▶ M. Heidegger – umění jako cesta k pravdě (αληθεια)
- ▶ O. Wilde – umění vyjadřuje jen sebe sama

Martin Heidegger (1889-1976)

Kráska je jeden ze způsobů, jak bytuje pravda jakožto neskrytost.

...

Co zde znamená být vytvořeno a tvořit na rozdíl od zhotovování a toho, že něco je zhotovené?

...

Tvorba je zde myšlena vždy ve vztahu k dílu.
K bytnosti díla patří dění pravdy.

Heidegger: Dílo a pravda, 2003 (přel. Ivan Chvatík)

Oscar Wilde (1854-1900)

- ▶ The Decay of Lying. An Observation, 1889

Art never expresses anything but itself. It has an independent life, just as Thought has, and develops purely on its own lines.

All bad art comes from returning to Life and Nature, and elevating them into ideals. **Life and Nature may sometimes be used as part of Art's rough material, but before they are of any real service to art they must be translated into artistic conventions.**

O. Wilde

The moment Art surrenders its imaginative medium it surrenders everything. As a method Realism is a complete failure.

Life imitates Art far more than Art imitates Life.

...the selfconscious aim of Life is to find expression, and that Art offers it certain beautiful forms through which it may realize that energy.

The final revelation is that Lying, the telling of beautiful untrue things, is the proper aim of Art.

Theodor W. Adorno (1903-1969)

- ▶ Frankfurtská škola sociálněvědná
  - ▶ poznávací funkce umění v popředí – vliv Hegela
- ▶ *Odpovědné umění* se orientuje na kritéria, blíží se kritériím poznávání: něco souhlasí nebo nesouhlasí, je správné či nesprávné.
  - ▶ Jinak na volbě nezávisí vůbec nic. Tato otázka se vůbec neklade a nikdo nepožaduje, aby konvence byla subjektivně opravňována: samotná existence subjektu, jenž by mohl tento vkus osvědčit, se stala spornou, stejně jako na opačném pólu právo na svobodu volby, k níž už empiricky beztak nedochází.
  - ▶ *O fetišovém charakteru v hudbě a regresi hudebního sluchu*, 1938

Umění a etika

- ▶ Eticismus
- ▶ Estetismus (radikální autonomismus)
- ▶ Umírněný autonomismus